

Publicering och professionalisering

Om kvinnliga trädgårdsarkitekters författarskap som en väg till etablering och legitimering

av Catharina Nolin

Under 1900-talets första hälft etablerade sig en rad kvinnor som trädgårdsarkitekter i Sverige. Några av dessa har under de senaste decennierna kommit att uppmärksammas allt mer, som Ester Claesson, Ruth Brandberg och Ulla Bodorff, medan andra, som Helfrid Löfqvist, Inger Wedborn och Agda Haglund ännu är tämligen okända.¹ Jämte sina gestaltungsuppdrag hade flertalet kvinnor – och män – även en omfattande publiceringsverksamhet. För många av dem var tidskriftsartiklar den självklara vägen att presentera nya arbeten, såväl för kolleger som för presumtiva beställare, liksom att debattera olika yrkesrelaterade frågor.² I denna artikel är det framförallt författarskapet som en väg till etablering och till legitimering som står i centrum – inte kvinnliga trädgårdsarkitekter i sig, eller de som förefaller ha varit mest kända eller mest tongivande under en speciell period.³

Med utgångspunkt i tre teman: utbildningsfrågan, relationen mellan olika yrkesgrupper och till allmänheten samt gestaltning som en fråga direkt kopplad till yrkespraktiken, diskuteras i denna artikel den skriftliga verksamheten som en del i etablerings- och legitimitetssträvandena. Dessa tre teman kan inte helt separeras, de går in i varandra och bildar varandras förutsättningar, men också utgångspunkter för offentliga debatter och konflikter. Det empiriska materialet består av ett urval texter av kvinnliga trädgårdsarkitekter i vilka denna tematik har kunnat urskiljas och som i flera fall kan ställas mot, eller utgör svar på, kanoniserade manliga kollegers mer kända artiklar. Det bör dock understrykas att det möjliga urvalet är begränsat, dels bero-

ende på att de verksamma kvinnorna vid ett och samma tillfälle endast har uppgått till en handfull personer, dels därför att artiklar inriktade på yrkesrelaterade frågor som utbildning, ekonomi och status endast är några av de teman de har behandlat. Ett av de vanligaste ämnena för publicerade artiklar torde vara presentationer av egna nya arbeten, men dessa ingår med något undantag inte i detta sammanhang, främst därför att texterna som sådana sällan argumenterar för den tematik som är i centrum här.

Genom en närläsning av dessa publicerade arbeten är det möjligt att diskutera hur utsagor i textmaterialet kan tolkas. Jag är alltså intresserad av hur yrkesrollen uttrycks som diskursiv praktik i olika typer av publikationer. Hur användes det publicerade ordet för att konstituera ett fält och en profession och i förlängningen ett yrke som även rymde professionellt verksamma kvinnor? Går det att utläsa några särskilda strategier och hur kunde kvinnor agera för att inte bara vinna etablering och legitimitet, utan också hävda tolkningsföreträde? En utgångspunkt för texttolkningen har varit Göran Bergströms och Kristina Boréus bidrag ”Diskursanalys” i *Textens mening och makt* (2005), medan Rolf Torstendahls artikel ”Essential properties, strategic aims and historical development: three approaches to theories of professionalism” har bidragit till förståelsen för relationen mellan yrke, utbildning och profession.⁴

I denna artikel behandlas texter av endast några få kvinnliga trädgårdsarkitekter, det beror på att utgångspunkten har varit texternas tematik, inte författarna. Även om kännedomen

om några av de kvinnliga trädgårdsarkitekternas verksamhet, publikationer och status är god, är denna kunskap knappast allmänt spridd. Att utgå från den någorlunda vedertagna kanon är inte heller görligt då den framför allt visar upp män. Den första större moderna inventeringen av kvinnor inom trädgårdsområdet gjordes i *Utblick Landskaps* temanummer "Kvinnliga pionjärer" 1989. Här presenterades för första gången merparten av de kvinnor som etablerade sig inom yrket under 1900-talets första hälft, dock utan att de sattes in i ett större sammanhang och endast undantagsvis med utgångspunkt i deras publicistiska verksamhet. Detta specialnummer torde till viss del ha legat till grund för de minibiografier som ingår i *Svenska landskapsarkitekter. Glimtar från branschen 1920–1960* (1991).⁵ Att kvinnliga trädgårdsarkitekter ännu år 2000 inte helt räknades till kanon visas av att i generalmönstringen *Svensk trädgårdskonst under fyrahundra år* (2000) porträtteras 31 personer varav endast tre är kvinnor, trots att det då fanns kännedom om att betydligt fler hade varit verkamma.⁶ *Signums svenska konsthistoria* är den första handbok i sitt slag i Sverige i vilken trädgårdskonst finns med som en självständig konst- art. I den volym som omfattar tiden 1915–1950, utgiven 2002, presenteras för första gången verk av kvinnliga och manliga trädgårdsarkitekter tillsammans.⁷

Inledningsvis finns det även skäl att säga något kort om benämningen trädgårdsarkitekt. Någon formell utbildning till trädgårdsarkitekt fanns inte i Sverige när de första kvinnorna etablerade sig. Titeln trädgårdsarkitekt däremot var etablerad, den hade börjat användas i mitten av 1800-talet som ett slags analogi till arkitekt för att betona det konstnärliga och gestaltande i yrkesutövningen och som en särskiljning från trädgårdsmästarna. Detta öppnade för en situation där det stod var och en fritt att själv avgöra om man besatt sådan kompetens att man kunde kalla sig trädgårdsarkitekt. Benämningen på personer verkamma inom yrket är en viktig del i de professionaliseringssträvanden som utmärker decennierna kring år 1900. Merparten av de kvinnor och män som under 1900-talets första hälft ritade och anlade trädgårdar använde ock-

så denna yrkesbenämning, även om det i Sverige alltså formellt inte fanns någon utbildning med denna inriktning.⁸ De första kvinnorna inom yrket manifesterade sålunda samma inställning till den egna verksamheten som deras manliga kolleger: de var inte bara professionella, de agerade också helt och hållet professionellt.

Föreställningar om kvinnors förutsättningar och uppgifter inom trädgårdsyrket

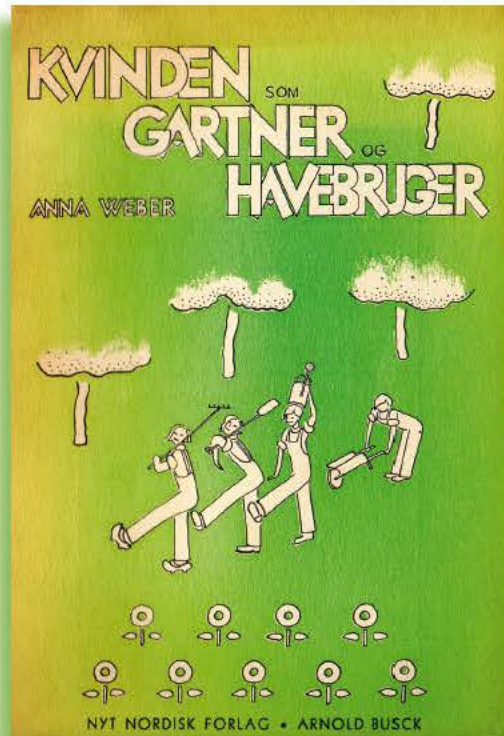
Föreställningarna om vad kvinnor borde ägna sig åt inom trädgårdsyrket har varierat. En vanlig föreställning är att de första kvinnorna inom yrket kom från välbeställda borgerliga familjer och att de inte var beroende av inkomsterna från den egna verksamheten, eftersom deras familjer var beredda att stötta dem ekonomiskt.⁹ Det antyds alltså att de av olika skäl inte kunde betraktas som helt och hållet professionella. Rudolf Abelin, som startade en av landets första trädgårdsutbildningar för kvinnor, hade sin bestämda uppfattning: kvinnans kön gjorde henne olämplig som arbetsledare.¹⁰ Ett sådant synsätt skulle göra det omöjligt för kvinnor att verka helt professionellt, och framför allt att avancera inom yrket.

Men vilka föreställningar hade då kvinnorna själva om sina möjligheter inom yrket? Ett för nordiska förhållanden helt unikt vittnesbörd om kvinnors syn på det egna arbetet i och med trädgårdar är Anna Webers bok *Kvinden som gartner og havebruger* utgiven 1933.¹¹ Weber var intresserad av att se vilka förutsättningar kvinnor hade att verka inom det då mansdominerade och mångfacetterade trädgårdsmästaryrket. Boken kan ses som en etnologisk undersökning baserad på ett stort antal svar på de frågor rörande kvinnans ställning inom trädgårdsyrket som hon hade skickat till de kvinnor som under de närmast föregående åren hade utbildat sig i Danmark.¹² Weber vände sig inte specifikt till trädgårdsarkitekter, det skulle ha gett ett alltför litet underlag, de tillfrågade var utbildade i och utförde alla typer av trädgårdsarbeten. En del frågor är allmänna till karaktären, som varför de hade valt trädgårdsyrket, vilket område inom

yrket som passade dem bäst eller hur deras position såg ut i förhållande till manliga kolleger.

Andra frågor var mer specifika, som om de föredrog att gå i lära med övervägande manliga elever, kvinnliga elever eller där de var den enda kvinnliga eleven, liksom "Har Kvinder Chancer som havearkitekter?" De flesta kvinnor föredrog en läroplats med övervägande manliga elever, bland annat för att arbetsgivaren då tog mindre hänsyn till "det svage Køn".¹³ En sådan plats gav alltså kvinnorna ett visst handlingsutrymme, men visar också att de ville bli bedömda utifrån samma kriterier som män och inte bli särbehandlade för att de var just kvinnor. På frågan om kvinnans möjligheter som trädgårdsarkitekt är svaren inte lika entydiga, men många menade att det var ett lämpligt val. Anna Weber själv ansåg att med tanke på att hemmet och trädgården var den plats där framför allt husmodern och barnen vistades var det inte på något sätt onaturligt att kvinnor valde att ägna sig åt att gestalta trädgårdar. Webers sätt att formulera sig kan ses som ett genmäle mot eventuell kritik riktad mot kvinnor som valde att utbilda sig till trädgårdsarkitekter. För Weber var det alltså självklart att kvinnor verkade professionellt inom trädgårdsområdets olika yrken, hon förde också fram Ester Claeson som ett bevis på att kvinnor hade lyckats etablera sig.¹⁴ Hon tar inte ställning till olika yrkesgruppers eventuella tolkningsföreträdaren eller möjliga arbetsuppgifter, men understryker däremot vikten av att de kvinnor som avsåg att verka professionellt, vilket alltid innebär tillsammans med män, med nödvändighet också behövde förvärva sin utbildning tillsammans med män. De skulle alltså inte välja en skola enbart för kvinnor, vilket inte alltid var helt enkelt. Förutsättningen för att kunna fungera som arbetsledare för män var att man redan under studietiden hade varit tillsammans med män.¹⁵

Även män, i första hand arbetsgivare, hade fått svara på frågor, som hur väl kvinnor klarade sina arbetsuppgifter och hur de såg på relationen mellan manliga och kvinnliga anställda. Svaren rör i första hand arbeten vid trädgårdsmästerier och liknande, inte en specialisering som trädgårdsarkitekt, vilket säkert grundar sig på

FIGUR 1. Omslaget till Anna Webers bok *Kvinden som gartner og havebruger* (1933) visar unga, kortklippta och praktiskt klädda kvinnor redo att gripa sig an trädgårdsarbetet.

att kontoren vid denna tid ännu var små, och att många trädgårdsarkitekter hade få eller inga anställda.¹⁶ Männens röster är dock i klar minoritet i *Kvinden som gartner og havebruger*. Boken blir därigenom ett helt unikt exempel på kvinnors syn på fältet, utbildningen och på yrkesrollen (i en bredare förståelse) uttryckt som diskursiv praktik.

Att Webers bok ansågs ha ett värde även utanför Danmarks gränser bevisas av att den recenserades av Inger Wedborn (1911–1969) i *Lustgården* samma år som den gavs ut. Wedborn tog också fasta just på föreställningar om kvinnans roll i trädgårdssammanhang:

Den vanliga föreställningen om trädgårdsarbete i allmänhet är antingen alltför poetisk eller också alltför prosaisk. Antingen tror man, att trädgårdsarbetet huvudsakligen består i att soliga sommardagar plocka rosor i en korg, eller också har man den uppfattningen, att trädgårdseleven endast krattar grusgångar och rensar.

Inger Wedborn vände sig alltså mot föreställningen att trädgårdsarbete utövat av kvinnor enbart var ett oskyldigt nöje eller att kvinnors arbete skulle vara av ett annat slag än mäns. Det fanns förvisso enahanda arbetsuppgifter, men trädgårdsarbetet var framför allt intressant och omväxlande. Wedborn var när hon skrev sin recension relativt nytexaminerad från Horticultural College for Women i Swanley i England, det var också den kvinnliga trädgårdselevens situation hon koncentrerade sig på. Att Wedborn även underströk att boken gav en god bild av ”de svårigheter en i trädgårdsyrket arbetande kvinna får vara beredd på att övervinna” antyder att hon själv hade haft svårigheter att etablera sig. Hon kom dock genom sitt arbete för och i kompanjonskap med Sven A. Hermelin att bli en av de mest framgångsrika kvinnorna i landet.¹⁷ Viktigt i sammanhanget är dock att hon poängterade förutsättningen för att kvinnor skulle kunna hävda sig mot män, nämligen att de hade likvärdiga utbildningar: ”Den långa elevtiden, som för många synes besvärlig och ofta onödig, är *absolut ofrånkomlig*. För att bli konkurrenster och yrkeskamrater med männen måste kvinnorna ha samma utbildning som dessa.”¹⁸ Föreställningarna om den egna praktiken återspeglar sålunda yttre materiella föreställningar.¹⁹ Utbildningen är också en av de viktigaste punkterna i ett yrkesprofessionaliseringsprocess.²⁰

Det kan låta självklart att mäns och kvinnors utbildningar skulle vara likvärdiga, men det var just här skillnaderna mellan könen blev tydliga. De större trädgårdsskolorna i Sverige stod öppna för både män och kvinnor, men för att kunna bli antagen krävdes flera års praktik i en trädgård, och det var i att finna praktikplatsen som svårigheten ofta låg. Många kvinnor valde därför att söka sig till särskilda skolor för kvinnor, framför allt utomlands, men också i Sverige. Faktum är att flertalet av de svenska kvinnor som verkade professionellt inom yrket under 1900-talets första hälft var utbildade utomlands.

Wedborn är själv ett bra exempel på hur utbildningsgången och vägen mot en professionell yrkesidentitet kunde se ut. Den tvååriga engelska utbildningen, som alltså var enbart för kvinnor, men med manliga lärare, följdes under

1930-talets mitt av studier hos Heinrich Friedrich Wiepking-Jürgensmann vid det ansedda Institut für Gartengestaltung i Berlin-Dahlem och praktik hos Alwin Seiferts landskapsarkitektkontor i München med landskapsvårdsplaner för Reichsautobahn 1936. Detta arbete innefattade bland annat inspektionsresor tillsammans med Seifert på sträckan München-Salzburg vilken räknades som flaggskeppet bland motorvägarna, särskilt passagen vid Irschenberg.²¹ Den sammanlagda utbildningstiden sträckte sig över minst sju år och visar att Wedborn själv hade tagit sin utbildning på största allvar. Genom att betona utbildningen underströk Wedborn att de allra flesta kvinnor som sökte sig till trädgårdsområdet också avsåg att verka professionellt, och att de ämnade försörja sig på yrket. Betoningen på vikten av utbildningen skall alltså ses som ett betydelsefullt led i kvinnors strävan mot professionalisering.

Författarskapet som en väg till etablering och legitimering

Tveklöst är det så att författarskapet fungerade som en väg till etablering och legitimering, för att få nya uppdrag, men framför allt för att positionera och legitimera sig i yrkeskretsen. Detta mönster var också mycket tydligt inom motsvarande grupp av kvinnor i USA i början av 1900-talet. Thaisa Way visar i *Unbounded Practice. Women and Landscape Architecture in the Early Twentieth Century* (2009) att särskilt för kvinnor var publicering av texter, och annan verksamhet i offentligheten, ett accepterat medel både för att främja den egna praktiken och för att föra yrket som sådant framåt. Detta skedde i hög grad på eget initiativ, men yrkessammanslutningar som American Society of Landscape Architecture uppmanade också till sådan verksamhet.²² Även i Europa arbetade kvinnliga trädgårdsarkitekter med publicering som en väg till professionalisering och legitimering, ett uppenbart exempel är italiensk-brittiska Maria Teresa Pargagliolo Shephard, som under sin karriär skrev omkring 150 artiklar.²³ Genom att publicera sig kunde kvinnor som avsåg att verka professionellt aktivt konstruera sin egen

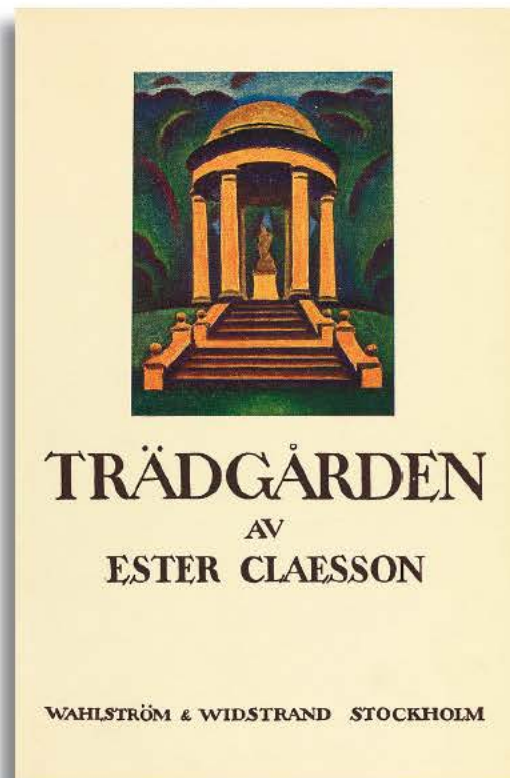
identitet – en identitet som också kunde representeras av en hel yrkeskår.

Vid 1900-talets början hade de flesta svenska tidskrifter en tonvikt på odling, som *Trädgården*. *Illustrerad tidskrift för trädgårdsskötsel* och *Allmän svensk trädgårdstidning*. Under 1920-talet ökade antalet publiceringsföretag i Norden, nu tillkom bland annat *Lustgården* och den nordiska tidskriften *Havekunst*, vilket skall betraktas som ett led i den pågående professionaliseringen. Titeln på den senare tidskriften visar också på en förskjutning från odling till konst, vilket också syns tydligt i det publicerade materialet.²⁴ Merparten av de kvinnor som verkade inom fältet var som ovan nämnts utbildade utomlands – inte sällan i helt kvinnliga miljöer – och hade därför till skillnad från manliga kolleger och merparten av arkitekterna som var utbildade vid svenska läroanstalter under studietiden inte haft möjlighet att upparbeta ett kontaktnät med lärare och studiekamrater som kunde leda till de första uppdragen. Å andra sidan kunde utlandsstudierna ge upphov till helt andra kontakter som kunde fungera som dörröppnare. Flera kvinnor började publicera sig redan under studietiden, och även om dessa artiklar vanligen är av ett enklare slag, som presentationer av utställningar eller konferenser, visar de kvinnornas seriositet inför yrkesvalet. Som exempel kan nämnas Ulla Bodorffs rapport ”Från den internationella trädgårdsarkitektkonferensen i Bryssel” i *Havekunst* 1935 och Agda Haglunds artikel ”Trädgårdsarkitekter på internationell kongress i Paris” i *Allmän svensk trädgårdstidning* 1935. Haglund ger bland annat en sammanfattning av utbildningsläget i Europa och Sverige, och konstaterar samtidigt att den svenska utbildningen inte kan anses hålla tillräckligt hög nivå.²⁵

För Ester Claesson (1884–1931), som var en av de allra första kvinnorna som verkade inom fältet, handlade skrivandet om att nå den så kallade bildade allmänheten, men det rörde sig också om en mycket medveten strategi för att föra ut sina åsikter och visa upp sig inför professionellt verksamma kolleger, kolleger som hon behövde upparbeta en relation till då hon hade tillbringat hela sin studietid och en lång följd av arbetsår utomlands, i Danmark, Österrike och

Tyskland under åren 1900 till 1913. Författarskapet var ett sätt för henne att positionera sig i fråga om estetiska ideal och förhållningssätt till trädgårdsgestaltning, att visa att hon behärskade sitt yrke och fullt ut betraktade sig som professionell. Detta framgår också genom valet av publikationsföretag. De första artiklarna är publicerade i den breda och huvudsakligen på odling inriktade *Trädgården*, i *Svenska Slöjdföreningens tidskrift* samt i kulturtidskriften *Ord och bild*. Därigenom hade hon täckt in en tämligen bred läsekrets av kolleger och tänkbara kunder.

Kanske hade Ester Claesson som kvinna ännu större behov av att synliggöra sig själv i fältet liksom att initiera en diskussion om olika förhållningssätt till gestaltungsfrågor, vilket var syftet med flera av hennes artiklar. Genom sina många år i Österrike och Tyskland besatt hon en

FIGUR 2. Omslaget till Ester Claessons bok *Trädgården* publicerad 1923 visar ett klassiskt rundtempel i en modernistisk färgskala vilket ger en antydning om den historiesyn författaren uttryckte i sina publicerade arbeten. Foto Kungl. biblioteket.

unik kunskap om just dessa länders utveckling på arkitekturens och trädgårdskonstens område, dessutom under en tid då konst och arkitektur härifrån rönt stor uppmärksamhet. Hon var en av de första att introducera arkitekterna Joseph Maria Olbrichs och Paul Schultze-Naumburgs trädgårdar i Sverige. Hon betonade deras stora inflytande över den tyska trädgårdskonstens utveckling och framhöll Tysklands betydelse som föregångsland för de skandinaviska länderna, ett inflytande som hon själv hade stått under då hon under flera år hade tillhört Olbrichs och Schultze-Naumburgs närmaste medarbetare. Claesson lanserade alltså sig själv som representant för en ”modern trädgårdsarkitektur”, vilket också framgår av artiklar som ”Trädgårdsarkitektur II. Om den moderna trädgården” i *Trädgården* 1914 och ”Om modern trädgårdskonst” i *Ord och bild* 1915.²⁶ Claesson uppehåller sig i dessa artiklar framför allt kring gestaltungsfrågor. Hon behandlar till exempel inte en eventuell gränsdragning mellan arkitektens och trädgårdsarkitektens arbetsområden, vilket blev ett återkommande tema ett par decennier senare (och vilket behandlas längre fram i artikeln). Hon lanserar arkitekten som gestaltare av trädgårdar, men ser uppenbarligen inget problematiskt i att denne/denna arbetar inom det många skulle betrakta som trädgårdsarkitektens fält. Det är möjligt att hon uppfattade denna relation som oproblematiske då hon själv hade arbetat vid flera arkitektkontor med arbetsuppgifter som kunde sägas tillhöra både arkitektens och trädgårdsarkitektens.

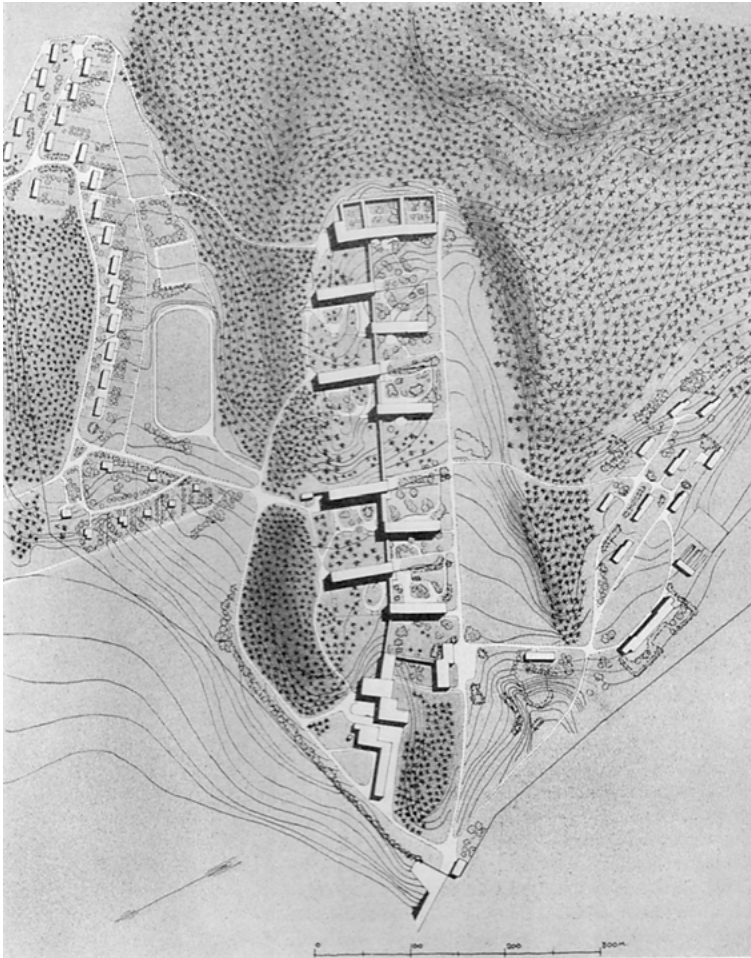
En del av Ester Claessons artiklar kan ses som förarbeten till boken *Trädgården* som kom 1923. Med denna vände hon sig till dem som ville anlägga en egen trädgård; hon använde den också i sin undervisning i trädgårdsanläggningskonst vid Kungl. Lantbruksakademiens trädgårdsskola på Experimentalfältet utanför Stockholm och tänkte att den även skulle kunna användas vid andra utbildningar i landet. Hon vände sig alltså till både professionella och amatörer, vilket var relativt vanligt då, men som knappast förekommer idag. Boken inleds med en ”Kort översikt över trädgårdskonstens historia”, därefter följer ”Trädgårdens anläggning”. Alltså först teori och

historik, därefter praktik. Med denna uppdelning anslöt sig Claesson till en nästan hundraårig tradition inom trädgårdslitteraturen.

I den trädgårdshistoriska översikten återger Ester Claesson den stora berättelsen, om tillkomsten av Europas trädgårdar, men i ett avseende skiljer hon sig från sina föregångare: hon avslutar inte med den egna tiden. För henne tog trädgårdskonstens historia slut med landskapsparken omkring år 1800. Claesson betraktade liksom många andra vid denna tid 1800-talet som en misslyckad period som gärna kunde utelämnas ur historieskrivningen. Detta kan också vara en förklaring till att hon inte skriver något om den offentliga parken, som fick så stor betydelse under 1800-talet. Mot bakgrund av hur välinsatt hon var i trädgårdskonstens utveckling under 1900-talets början, är det förvånande att hon inte lät 1800-talet bilda fond för detta nya ideal. I anläggningsdelen ägnar hon framför allt utrymme åt sådant som man kan tänka sig att en amatör behöver anlita en fackman för: ekonomiträdgården, terrasser, vägar, tennisbana, trädgårdspaviljonger, pergolor, möbler och andra dekorationer. Denna typ av inslag hade Claesson också stor erfarenhet av att rita, inte minst sedan tiden i Tyskland. Med *Trädgården* förstärkte Claesson ytterligare sin position som en av de ledande inom yrket. Skrev artiklar var det många som gjorde, men det var få förunnat att kunna ge ut hela böcker som dessutom vann spridning genom att användas i undervisningen. Med boken gav Claesson sig själv indirekt publicitet då ett stort antal av illustrationerna visar egna arbeten, fotografier och ritningar.

Makten över trädgården

Ett återkommande tema i de ledande trädgårdstidskrifterna under 1930- och 1940-talen var relationen mellan arkitekter, trädgårdsarkitekter och trädgårdsmästare och vilka av dessa yrkesgrupper som borde – eller inte borde – ägna sig åt att gestalta trädgårdar. En av dem som aktivt medverkade till att lyfta och diskutera denna relation offentligt och som dessutom kopplade den till utbildningsfrågan var Helfrid Löfquist (1895–1972). Upphovet till att hon offentliggjorde sina åsikter

FIGUR 3. Hakon Ahlbergs och Helfrid Löfquists generalplan för deras gemensamma verk Sidsjöns sjukhus vid Sundsvall från 1940-talets början. Reprofoto ur *Trädgårdskonst*. Den moderna trädgårdens och parkens form.

i tryckt form var ett relativt välkänt föredrag av Hakon Ahlberg, "Landskapet, trädgården och byggnaden" publicerat i *Lustgården* 1932.²⁷ Större delen av artikeln handlade om byggnadens relation till landskapet, vilket var föga uppseendeväckande, detta förhållande diskuterades ofta vid denna tid. Det kontroversiella var Ahlbergs radikala förslag att avskaffa trädgårdsarkitekten. I hans värld var det tillräckligt med arkitekter och trädgårdsmästare. Den som först reagerade på detta angrepp på en hel yrkeskår var den danske trädgårdsarkitekten Erik Erstad-Jørgensen som i artikeln "Arkitekter og havearkitekter" i *Havekunst* 1933 ifrågasatte att det i Sverige inte skulle finnas en enda trädgårdsarkitekt värd namnet.²⁸

Han uppmanade andra att ge sig in i debatten, vilket Helfrid Löfquist gjorde med artikeln "Arkitekter, trädgårdsarkitekter och allmänheten" i *Allmän svensk trädgårdstidning* 1933. Med ett ironiskt anslag uttryckte hon det hoppfulla i att bristerna inom yrket stod klara för "tänkande och framsynta män".²⁹

Eftersom trädgårdsmästaryrket i sig innefattade så många olika arbetsområden var det enligt Löfquist nödvändigt med en yrkesbeteckning som trädgårdsarkitekt som visade att den person som på estetiska grunder skapade trädgårdar utförde arbeten som låg långt ifrån till exempel handelsträdgårdsmästarens, men å andra sidan var närstående arkitektens. Hon avvisade alltså

inte problemet, ”Men man kan inte råda bot på det onda genom att avskaffa trädgårdsarkitekterna”, tvärtom: det gällde att få fram en typ av trädgårdsarkitekter som var jämställda med byggnadsarkitekterna. Och bättre utbildning var vägen framåt. Det är värt att påpeka att medan arkitektutbildningen var akademisk, så var den svenska trädgårdsutbildningen icke-akademisk, och förblev så fram till inrättandet av landskapsarkitektutbildningen på 1960-talet. I detta låg en väsentlig statuskillnad, som arkitekter allt sedan 1900-talets början hade spelat på. Enligt Helfrid Löfquist fanns det flera skäl till att situationen hade utvecklats så som den hade gjort: en var arkitekternas avogaställning till trädgårdsarkitekterna, en annan att de presumtiva beställarna inte förstod att trädgården likaväl som huset kostade pengar att anlägga, inte heller att trädgårdsarkitekten behövde sin lön.

Genom att åberopa annan litteratur, som G.N. Brandts välkända artikel ”Der kommende Garten” i *Wasmuths Monatshefte für Baukunst* 1930, betonade hon sin kompetens och förtroendet med yrket. Det Löfquist tog fasta på hos Brandt, och också återgav i ett långt citat var trädgårdsarkitektens relation till beställaren. Vilken trädgårdsarkitekt intog den mest moraliska hållningen? Den som förverkligade sina egna drömmar med hjälp av beställarens pengar, eller den som lojalt eftersträvade att genomföra uppdragsgivarens drömmar? Enligt Brandt – och alltså även Löfquist – kunde trädgårdsarkitekten inte likt flöjtspelaren i skogens ensamhet spela på själens djupa strängar, han (eller hon) var en tjänare som skulle omforma oklara drömmar till klara idéer.³⁰ Vi ser här hur Löfquist tar fasta på samspelet mellan beställare och trädgårdsarkitekt, och att det var upp till den professionellt verksamma att förbättra denna relation. Med tanke på grundtonen i hennes artikel hade hon också kunnat välja att citera Brandt på en annan punkt: ”Framtidens trädgårdsarkitekt måste vara psykolog i högre grad än byggnadsarkitekten, som tydligen är på väg att sjunka ner till enbart konstruktör.”, men kanske tyckte hon att detta skulle leda till en alltför stark polarisering.³¹ Löfquists syfte med artikeln står hur som helst klart: dels att legitimera sin egen verksamhet, dels att

visa att trädgårdsarkitekter var beredda att försvara sin profession och hävda sin rätt till tolkningsföreträde.

Hur Hakon Ahlberg tog emot Helfrid Löfquists kritik mot hans försök att avskaffa titeln trädgårdsarkitekt är svårt att veta. Man skulle kunna tro att deras radikalt motsatta inställningar till trädgårdsarkitektens respektive arkitektens uppdrag och potential skulle omöjliggöra framtida samarbeten, men meningsskiljaktigheterna var uppenbarligen inget hinder i hennes professionella verksamhet, ett av hennes största och mest genomarbetade projekt var nämligen markplaneringen vid Sidsjöns sjukhus utanför Sundsvall som Ahlberg ritade i början av 1940-talet. Snarare kan hennes offentliga debatter ha givit henne status, hon tog ju trots allt parti för en hel yrkesgrupp mitt i ett viktigt professionaliseringsskede.

Utbildningsfrågan och skiljelinjen mellan olika yrkeskategorier var också föremål för den danske trädgårdsarkitekten C. Th. Sørensens artikel ”Uddannelse af anlægsgartnere og havearkitekter” i *Havekunst* 1935. Sørensens argumentation påminde om Ahlbergs, det rörde sig i stora drag om det estetiska kontra det praktiska arbetet, eller trädgårdsarkitektens vara eller icke-vara. Enligt Sørensen kunde ingen skola utbilda konstnärer, och det var konstnär man behövde vara för att verka som trädgårdsarkitekt. Återigen var det efter en replik av Erik Erstad-Jørgensen som Löfquist gav sig in i debatten med artikeln ”Uddannelse af anlægsgartnere og havearkitekter (Ett diskussionsinlägg)” i *Havekunst* 1935 och det var utbildningen hon sköt in sig på: ”Så snart en trädgårdsanläggare nått en viss grad av erfarenhet och kunnighet, blir han trädgårdsarkitekt. Det är inget orätt i detta, så länge det icke finns någon vedertagen utbildning för någon av dessa yrkesklasser. En ordnad utbildning skulle i hög grad bidra till att ge både trädgårdsarkitekter och trädgårdsanläggare en ekonomisk och socialt tryggad ställning.”

På en punkt var hon enig med Sørensen: ”Skolor skapa icke konstnärer, där inga förutsättningar finnas”, men fortsätter ”ingen konstnär har tagit obotlig skada av den undervisning han fått”. Hon frågar sig ”Är nu en trädgårdsar-

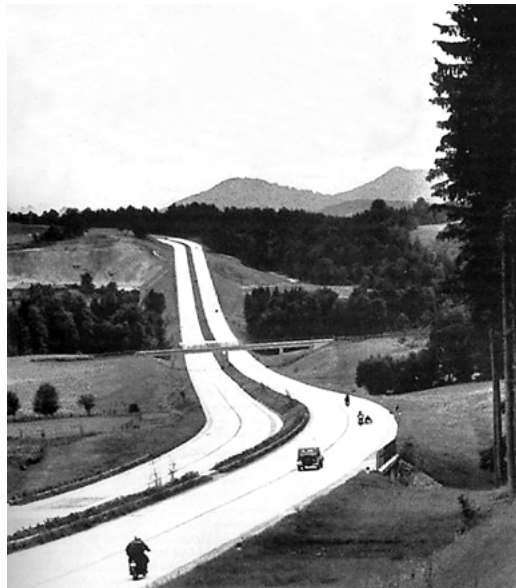
kitekt konstnär?” och svaret är givet för henne: ”Ja, i samma betydelse som en arkitekt är det. En trädgårdsarkitekts arbete består i att av det material, som står honom till buds, utarbeta ett helgjutet konstverk”.³² Kvinnliga trädgårdsarkitekters minoritetsposition inom yrket framkommer genom att hon trots att hon själv verkar inom yrket könsbestämmer trädgårdsarkitekten som en man, och antyder därigenom att kvinnor kunde ha svårare att etablera sig.

Som Rolf Torstendahl understryker i artikeln ”Essential properties, strategic aims and historical development: three approaches to theories of professionalism” är benämningen av ett yrke och existensen av relevant utbildning en möjlig väg för att studera formaliseringen av en yrkesgrupp.³³ Och det var just detta förhållande Helfrid Löfquist tog fasta på, hon betonade behovet av en särskild yrkeskategori – trädgårdsarkitektens – samt vikten av att denna gavs möjligheter att verka genom att yrkesstatusen höjdes.³⁴ Utbildningsfrågan, den ekonomiska situationen och gränsdragningen till andra yrkesgrupper bildar alltså i Löfquists resonemang en tredelning som sammantaget bildar grunden för att kunna verka professionellt, vilket ligger helt i linje med Torstendahls diskussion av professionsbegreppet.³⁵

Att förhållandet mellan arkitekten och trädgårdsarkitekten fortsatt var ett hett ämne framgår av Inger Wedborns artikel ”Byggnaden och dess omgivning – en enhet” i *Havekunst* 1941. Hennes utgångspunkt var Helge Zimdals föreläsning ”Arkitektur och landskap” på KTH detta år i vilken även han uppehöll sig kring byggnadens inplacering och anpassning till landskapets karaktär.³⁶ Med ett ironiskt tonfall framför Wedborn sin kritik mot arkitekterna: ”Det var glädjande för oss att i denna byggnadskonstens högborg få höra en arkitekt framhålla synpunkter som ligga oss så varmt om hjärtat.” Hennes kommentar antyder att arkitekter – åtminstone enligt landskapsarkitekter – inte alltid såg det som självklart att arbeta med byggnaderna ”så att de harmoniskt kunna infogas i landskapsbilden”, men också att arkitekterna hade det tolkningsföreträde som egentligen borde tillkomma trädgårdsarkitekterna. Alla kunde enligt Wed-

born ge exempel på olämpligt placerade byggnader, men det var inte alltid så självklart vem det berodde på: ”I många fall är det lekmannen eller byggmästaren, som bär skulden till eländet, men nog har också mången fackmann [sic!] varit upphovsman därtill”.³⁷ Wedborns argumentation erinrar om Löfquists, arkitekten var den som i kraft av en tydligare yrkesidentitet och därigenom en mera etablerad position också hade större möjligheter att göra sin röst hörd.

Flera av de texter som publicerades under 1930- och 1940-talen präglades alltså dels av en missämja mellan trädgårdsarkitekter och arkitekter, där trädgårdsarkitekterna ofta såg sig utsatta för arkitekternas obefogade kritik, dels av utbildningsrelaterade frågor. Trädgårdsarkitekterna menade att de fick stå tillbaka för arkitekterna trots att det var de som stod för kompetensen och de som borde ha tolkningsföreträde. Både Wedborn och Löfquist menade att trädgårdsarkitekter hade svårt att hävda sig mot arkitekter, att deras åsikter inte räknades, först när arkitekt uttalade dem togs de på allvar.³⁸

FIGUR 4. Under den tid Inger Wedborn arbetade hos Alwin Seifert följde hon med honom på inspektionsresor på motorvägssträckan mellan München och Salzburg vilken bland annat inkluderade flagskeppet Irschenberg i Bayern. Foto hämtat från www.aubahn-online.de där det är publicerat med tillstånd av författaren till boken *Highway Deutschland*.

Andra texter var till synes mera inriktade på det estetiska, som Agda Haglunds kritik av Ivar Tengboms förslag till ny park vid Holmens bruk i Norrköping omkring 1925. Men även här ligger yrkeskompetens och specialisering till grund för en argumentation som bland annat innefattar frågan vem som skall ges tolkningsföreträde. ”Efter vilka stilprinciper bör en stadsplantering utföras?” frågade hon sig och fortsatte:

Bör en sträng regelbundenhet råda i samklang med omgivande arkitektur, eller skall den fria s. k. engelska parkstilen användas även för begränsade områden, inklämda mellan husmurar? Det är en fråga, som ej torde behöva diskuteras bland nutidens fackmän, då den förstnämnda principen sedan länge officiellt segrat, vilket ju dock icke är detsamma som att den slagit helt igenom i praktiken.

Tengbom var den etablerade arkitekten med eget kontor sedan 20 år, vars position hade befästs med de nyligen uppförda Stockholms konserthus och Handelshögskolan, Haglund den unga ambitiösa trädgårdsarkitekten. Hon hade utarbetat ett eget förslag som hon menade var bättre anpassat till platsen. I kraft av en stark tro på sin egen kompetens förvärvat genom en utbildning speciellt inriktad på trädgårdsarkitektur och en övertygelse om att hennes förslag var det bättre av de två och att Tengboms var föråldrat, levererade hon en kraftig kritik inte bara mot en av landets ledande arkitekter, utan också mot beställaren, Holmens bruk i Norrköping.³⁹ Trots övertygelsen i Agda Haglunds argumentation lyckades hon inte ändra beställarnas uppfattning, Ivar Tengboms antagna förslag var också det som kom till utförande. Men det är intressant att se hur hon använde ett etablerat medium för att väcka opinion för sin sak och för att argumentera för den princip som ”fackfolk” (läs trädgårdsarkitekter) redan hade funnit enig het kring.

Trädgårdsarkitekten och allmänheten

I flera texter visar sig också en kritik mot allmänheten eller beställarna. Helfrid Löfquist tog upp det hon betraktade som en bristande respekt hos presumtiva beställare dels för trädgårdsarkitektens kompetens, dels för hans eller hennes

integritet som yrkesperson: ”Ett missförhållande som också bör påpekas, är att folk visa så lite respekt för en trädgårdsarkitekt som yrkesmäniska. En trädgårdsarkitekt tjuvkonstuleras ogenerat under förevändning att bjuda på en kopp kaffe, en grogg eller t.o.m. en middag. Försök det samma med en byggnadsarkitekt, en läkare, en jurist.”⁴⁰ Det går inte att utesluta att Löfquist i egenskap av kvinna var mera utsatt för det beteende hon återger än sina manliga kolleger, men hon framställer det inte som ett specifikt kvinnligt problem, utan ett problem som bottenar i allmänhetens bristande kunskap om trädgårdsarkitektens kompetens och att just denna yrkesperson av såväl estetiska som ekonomiska skäl behövdes när man anlade en trädgård, inte enbart för att han eller hon av konstnärliga skäl ägde tolkningsföreträde, utan också, som vi sett tidigare, därför att det var hon eller han som förverkligade beställarens drömmar. Att hon överhuvud taget berör den ekonomiska situationen visar emellertid att för henne var denna diskurs i högsta grad en realitet. Hon var beroende av att kunna försörja sig på sina uppdrag, men inte bara det: att vara professionell innebar också att man liksom alla andra professionella hade rätt att betraktas som sådan och därmed ta betalt för sina tjänster.

Ett sätt att komma till rätta med den nyss nämnda svårigheten att samkomponera hus och trädgård till en helhet var att vid ett tidigt stadium i projekteringen upprätta ett intimt samarbete mellan arkitekten och trädgårdsarkitekten. Vi kan här se en tydlig förskjutning i synen på olika yrkesgruppers kompetens jämfört med det tidiga 1900-talet. En tongivande arkitekt som Lars Israel Wahlman menade till exempel att arkitekten som konstnär själv besatt all den kunskap som behövdes för att gestalta en trädgård, och trädgårdsmästaren kunde vara hans redskap i det praktiska arbetet. Det är ju också denna linje som Hakon Ahlberg förespråkar. Genom ett intimt samarbete mellan arkitekt och trädgårdsarkitekt ökade enligt Inger Wedborn väsentligt möjligheterna för att nå den eftertraktade samkomponeringen: ”Ja, det är visst inte uteslutet, att de ekonomiska vinster som göras vid ett i *god tid* etablerat samarbete mellan byggnadens

och trädgårdens arkitekter, äro tillräckliga för att täcka trädgårdsarkitektens arvode". Även Wedborn tog alltså fasta på den ekonomiska delen; trädgårdsarkitekter hade oavsett om de var män eller kvinnor svårt att ta så mycket betalt som de egentligen behövde, allmänheten var inte beredd att betala ett skäligt arvode.⁴¹ Även hon står alltså här som representant för de kvinnliga trädgårdsarkitekterna vad det gäller behovet av försörjning – eller att få kontoret att gå runt på uppdragen. Flera trädgårdsarkitekter menade att deras möjligheter att kunna ägna sig åt utformningen av privatträdgårdar var avhängigt av att privatpersoner också vände sig till fackmannen (eller -kvinna) för att få råd och för att beställa uppdrag.⁴² Löfquists och Wedborns tolkning av situationen går alltså emot den inte helt ovanliga föreställningen att kvinnor framför allt ägnade sig åt att rita privatträdgårdar.

Avslutning

Ett genomgående drag för ett flertal av de texter som har behandlats i denna artikel är att de handlar om synen på yrket och de personer som utövar yrket ur olika synvinklar. Här framträder som regel diskussioner som innefattar tydliga gränsdragningar mot andra yrkesgrupper än den egna, vilket är ett utmärkande drag för professionaliseringssträvanden generellt. Däremot är markeringen mot amatörer inte särskilt framträdande. Ett annat återkommande tema är utbildningen, kanske framför allt debatterad av Helfrid Löfquist, ytterligare ett annat yrkets status och dess ekonomiska villkor. Det senare temat torde framför allt ha varit ett ämne för kvinnor. Få män har offentligt tagit upp de ekonomiska villkoren oavsett om det fanns individuella skäl för det eller inte. De kvinnliga trädgårdsarkitekternas professionaliseringsprocesser handlade alltså inte enbart om gränsdragningar gentemot andra yrkesgrupper utan också om hur det egna yrkets konstnärliga, sociala och ekonomiska status skulle kunna höjas, vilket enligt Rolf Torsendahl är utmärkande för kunskapsbaserade yrkesgrupper.⁴³ Gestaltungsfrågor och stilideal tar också stort utrymme, men här är inte legitimeringstanken lika framträdande.

Även relationen mellan män och kvinnor förefaller ha varit ett ämne för kvinnorna. Anna Webers bok är från början till slut en plädering för behovet av kvinnor inom trädgårdsområdets många yrkesgrupper och för kvinnors möjligheter att etablera sig. Hon understryker också vikten av att kvinnor som verkligen avsåg att verka professionellt valde en utbildning som stod öppen för både män och kvinnor. Utan erfarenheten av att ha studerat tillsammans med män skulle det bli omöjligt att kunna fungera som arbetsledare för män. Även Inger Wedborn betonade nödvändigheten av att kvinnor skulle ha möjlighet att förvärva samma utbildning som män, annars skulle förhållandet mellan könen inte bli jämbördigt. De flesta kvinnor formulerar sig också på ett sådant sätt att man förstår att de ekonomiska villkoren var väsentliga, att det var nödvändigt att de kunde försörja sig på sina uppdrag, vilket också var en del i synen på yrket, en del av professionen. Detta visar att den etablerade föreställningen att de tidigast verksamma kvinnorna inte hade något försörjningsbehov inte stämmer helt och hållet. Att flertalet hade en borgerlig bakgrund är dock klart. En ordnad utbildning skulle alltså ge trädgårdsarkitekterna en ekonomisk och socialt tryggad ställning. Med sina texter eftersträvade de sålunda att skapa utrymme för såväl etablerings- som legitimeringssträvanden. Att kvinnorna framhöll sin rätt till samma utbildning som männen liksom rätt till lika ekonomiska villkor är goda exempel på att genusrelationen tog sig diskursiva uttryck.

De kvinnor vars texter har analyserats här ger bevis för att de som ett underrepresenterat kön i en mansdominerad yrkeskår inte på något vis gav uttryck för underlägsenhet. Artiklarna visar att de med god självkänsla och utan tvekan gav sig in i debatter med ledande yrkespersoner som Hakon Ahlberg och C. Th. Sørensen eller kritiserade förslag utförda av etablerade arkitekter som Ivar Tengbom. De ifrågasätter auktoriteter och förslag uppgjorda av etablerade kolleger och kommer med egna lösningar, allt i kraft av att de själva innehade en för ändamålet lämplig utbildning. Vi ser att de kvinnliga trädgårdsarkitekterna inte bara är professionella, utan att de också i sitt sätt att väcka discussionsfrågor och delta i

debatter agerar professionellt. De refererar till sin kunskap och sina ståndpunkter utifrån ett utbildnings- och professionsperspektiv varigenom de vill hävda sitt tolkningsföreträde, både gentemot manliga kolleger och andra yrkesgrupper. De (blivande) kvinnliga trädgårdsarkitekterna hade alltså en klar strategi med sitt författarskap, det gällde att placera en ung yrkeskategori i ett professionellt sammanhang, men också att lansera sig själva som aktiva medskapare av en yrkesgrupp som i den bästa av världar skulle rymma kvinnor och män på lika villkor.

CATHARINA NOLIN är docent och lektor vid Konstvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet där hon undervisar framför allt inom områdena arkitektur, kulturarv och trädgårds-konst, bland annat med ansvar för institutionens masterprogram i Kulturarvsstudier. I sin forskning är hon inriktad på studiet av parker och trädgårdar och arbetar för tillfället med ett forskningsprojekt om kvinnliga trädgårdsarkitekter i Sverige och deras väg till en professionell yrkesidentitet, finansierat av Riksbankens Jubileumsfond.

catharina.nolin@arthistory.su.se
 Konstvetenskapliga institutionen
 Stockholms universitet
 106 91 Stockholm,

Noter

- 1 Antalet verksamma kvinnliga trädgårdsarkitekter har varit betydligt färre än antalet kvinnliga konstnärer, men möjligen något fler än antalet kvinnliga arkitekter. Det är svårt att jämföra de olika yrkena med varandra på ett statistiskt säkert sätt. Det finns också en gränsszon mellan professionell och amatör som blir extra svårgränsad på grund av avsaknaden av en formell yrkesutbildning.
- 2 Då kvinnorna till skillnad från männen sällan har lämnat efter sig arkiv med ritningar, korrespondens, arbetsbeskrivningar eller liknande blir de publicerade texterna ofta den enda källan till kunskap om deras verksamhet. Detta gäller till exempel för Agda Haglund (1890–1969) som drev eget kontor från 1920-talet, först i Norrköping, sedan i Stockholm, och vars verksamhet idag framför allt kan studeras genom hennes artiklar.
- 3 Artikeln bygger på resultat av ett större forskningsprojekt om kvinnliga trädgårdsarkitekter i Sverige 1900–1950 och deras vägar till en professionell yrkesidentitet finansierat av Riksbankens Jubileumsfond i vilken författarskapet som en väg till etablering och legitimering är ett tema jämte flera andra.
- 4 Göran Bergström och Kristina Boréus, "Diskursanalys", *Textens mening och makt* (2005), s. 305–362. Rolf Torstendahl, "Essential properties, strategic aims and historical development: three approaches to theories of professionalism", *Professions in Theory and History* (red. M. Burrage och R. Torstendahl), 1990, s. 44–61.
- 5 Bengt Persson, Eivor Bucht, Peder Melin, *Svenska landskapsarkitekter. Glimtar från branschen 1920–1960* (1991).
- 6 *Svensk trädgårdskonst under fyrahundra år* (red. Th. Andersson, T. Jonstoj, K. Lundquist 2000). De tre kvinnorna som presenteras är Ruth Brandberg, Ester Claesson och Ulla Bodorff.
- 7 Catharina Nolin, "Trädgårdskonsten", *Konsten 1915–1950*. Signums svenska konsthistoria (2002).
- 8 Den idag använda yrkesbenämningen landskapsarkitekt etablerades i Sverige under 1960-talet i samband med inrättandet av de akademiska landskapsarkitektutbildningarna. Arkitekter som ritade trädgårdar hade dock ingen anledning att använda en annan yrkesbeteckning än denna.
- 9 Bengt Persson, Eivor Bucht, Peder Melin, *Svenska landskapsarkitekter. Glimtar från branschen 1920–1960*, 1991, s. 13.
- 10 Rudolf Abelin, "Planer och syften", *Föreningen Norrvikens trädgårdar 1924*, s. 58–59.
- 11 Anna Weber (1893–1993) var utbildad trädgårdsmästare, men arbetade inte som sådan, utan som växtpatolog vid Statens Plantepatologiske Forsøg i Lyngby utanför Köpenhamn.
- 12 Weber hade låtit kvinnorna svara på omkring 50 frågor och boken är resultatet av hennes bearbetning av de drygt 3 000 svar som hon fick in.
- 13 Weber 1933, s. 35.
- 14 Weber skriver: "I Hus og Have opholder især Husmoderen og Børnene sig, det er derfor ikke naturligt, at Kvinder kaster sig over den Opgave at planlægge Haver,

- saaledes at de kan blive til den størst mulige Gavn og Glæde for Hjemmets Beboere.”, Weber 1933, s. 56.
- 15 Weber 1933, s. 98
- 16 Weber 1933, s. 81–89.
- 17 Wedborn började senast 1934 att arbeta för trädgårdsarkitekten Sven A. Hermelin. Hon blev hans partner 1941 varvid kontoret ändrade namn till Hermelin och Wedborn FST (Föreningen svenska trädgårdsarkitekter).
- 18 Inger Wedborn, ”Anna Weber: Kvinden som Gartner og Havebruger”, *Lustgården* 1933, s. 168.
- 19 Bergström och Boréus 2005, s. 305.
- 20 Rolf Torstendahl 1990, s. 46.
- 21 Wedborn har själv skrivit om tiden i artikeln ”Tysk väg- och landskapsvård” i *Lustgården* 1937–1938. För mer om Seifert och arbetet med motorvägarna, se Thomas Zeller, *Driving Germany. The Landscape of the German Autobahn, 1930–1970* (2007).
- 22 Thaisa Way, *Unbounded Practice. Women and Landscape Architecture in the Early Twentieth Century* (2009), s. 128ff. Här vill jag gärna också hänvisa till Dorothee Imberts artikel ”Landscape Architects of the World Unite! Professional Organizations, Practice, and Politics, 1935–1948” i *Journal of Landscape Architecture*, Spring 2007, som är en av hittills mycket få artiklar som behandlar trädgårds/landskapsarkitekternas professionaliseringsstrategier. Imbert behandlar dock i första hand de sammanslutningar trädgårdsarkitekter bildade och går inte in på artiklar och litteratur som en väg till professionalisering.
- 23 Parpagliolo Shephard har behandlats av Sonia Dümpelmann dels i avhandlingen *Maria Teresa Parpagliolo Shephard (1903–1974). Ein Beitrag zur Entwicklung der Gartenkultur in Italien im 20. Jahrhundert* (2004), dels i ”Maria Teresa Parpagliolo Shephard (1903–74): Her Development as a Landscape Architect between Tradition and Modernism” i *Garden History* 2002 och i ”The landscape architect Maria Teresa Parpagliolo Shephard in Britain: her international career 1946–1974” i *Studies in the History of Gardens and Designed Landscapes* 2010.
- 24 Både *Havekunst* och *Lustgården* började ges ut 1920. *Lustgården* som är Föreningens för dendrologi och parkvård årsskrift finns fortfarande.
- 25 Ulla Bodorff, ”Från den internationella trädgårdsarkitektkonferensen i Bryssel”, *Havekunst* 1935, s. 134–137, Agda Haglund, ”Trädgårdsarkitekter på internationell kongress i Paris”, *Allmän svensk trädgårdstidning* 1937, s. 488–491. Andra exempel är rapporter av egna erfarenheter, som Ruth Brandbergs bidrag ”Miss Brandberg writes” i *Horticultural College Magazine* 1909 i vilket hon berättar för tidigare studiekamrater vid Horticultural College för Women om den första tiden som trädgårdsmästare hos Selma Lagerlöf och erfarenheterna av att vara arbetsledare huvudsakligen för män.
- 26 För en fördjupad bild av Ester Claessons verksamhet hos Joseph Maria Olbrich och Paul Schultze-Naumburg, se Catharina Nolin, ”Ester Claesson und die deutsch-schwedischen Beziehungen am Anfang des zwanzigsten Jahrhunderts” i *Die Gartenkunst*, Heft 2, 2009.
- 27 Hakon Ahlberg, ”Landskapet, trädgården och byggnaden”, *Lustgården* 1932, s. 1–16.
- 28 Erik Erstad-Jørgensen, ”Arkitekter og havearkitekter”, *Havekunst* 1933, s. 42–45.
- 29 Helfrid Löfquist ”Arkitekter, trädgårdsarkitekter och allmänheten”, *Allmän svensk trädgårdstidning* 1933, s. 149.
- 30 Helfrid Löfquist, ”Arkitekter, trädgårdsarkitekter och allmänheten”, *Allmän svensk trädgårdstidning* 1933, s. 150; G.N. Brandt, ”Der kommende Garten”, *Wasmuths Monatshefte für Baukunst* 1930, s. 165. G.N. Brandts artikel finns i flera varianter. Den första varianten, ”Der kommende Garten”, publicerades i *Die Gartenkunst* 1927 och i en sammanfattning i ”Den kommende have” i *Havekunst* 1927. Den mest uttömmande artikeln på detta tema är ”Der kommende Garten” i *Wasmuths Monatshefte für Baukunst* 1930. Den publicerades också på svenska i en något omskriven version som ”Framtidens trädgård” i *Täppan* 1930.
- 31 G.N. Brandt, ”Framtidens trädgård”, *Täppan* 1930, s. 192. Formuleringen överensstämmer med den tyska originaltexten: ”Der kommende Gartenarchitekt muß ein feiner Psychologe sein, viel feiner als der Architekt, der augenscheinlich allmählich zum groben Konstrukteur herabsinkt”, Brandt 1930a, s. 164.
- 32 Helfrid Löfquist, ”Uddannelse af anlægsgartnere og havearkitekter (Ett diskussionsinlägg)”, *Havekunst* 1935, s. 138–140.
- 33 Rolf Torstendahl, ”Essential properties, stratetic aims and historical development: three approaches to theories of professionalism”, *Professions in Theory and History* (red. Michael Burrage och Rolf Torstendahl). London 1990, s. 46.
- 34 De tankegångar Löfquist utvecklade i sina debattartiklar fick hon möjlighet att ytterligare fördjupa då hon från 1937 arbetade för Stockholms trädgårdsanläggareförenings räkning med ett utbildningsförslag som överlämnades till Kungl. Lantbruksstyrelsen 1943.
- 35 Rolf Torstendahl 1990, s. 59–60.
- 36 Inger Wedborn, ”Byggnaden och dess omgivning – en enhet”, *Havekunst* 1941. Artikeln är en vidareutveckling av den anmälan hon gjorde i ”Arkitektur och landskap” i *Allmän svensk trädgårdstidning* 1941.
- 37 Inger Wedborn, ”Byggnaden och dess omgivning – en enhet”, *Havekunst* 1941, s. 105.
- 38 Inger Wedborn, ”Arkitektur och landskap”, *Allmän svensk trädgårdstidning* 1941, s. 339.
- 39 Agda Haglund, ”En principfråga. Trädgårdsarkitektur eller landskapsstil i våra stadsplanteringar”, *Havekunst* 1926, s. 49–51. I nuläget är detta hennes äldsta kända arbete, och artikeln troligen en av hennes första.
- 40 Helfrid Löfquist, ”Arkitekter, trädgårdsarkitekter och allmänheten”, *Allmän svensk trädgårdstidning* 1933, s. 149–151.
- 41 Inger Wedborn, ”Byggnaden och dess omgivning – en enhet”, *Havekunst* 1941, s. 105–107.
- 42 Se till exempel Ulla Molin, ”Sociala trädgårdsarkitekter?” i *Hem i Sverige* 1946, s. 561.
- 43 Rolf Torstendahl 1990, s. 60.

Käll- och litteraturförteckning

- Abelin, Rudolf, "Planer och syften", *Föreningen Norrvikens trädgårdar* 1924.
- Ahlberg, Hakon, "Landskapet, trädgården och byggnaden", *Lustgården* 1932.
- Bergström, Göran och Kristina Boréus, "Diskursanalys", *Textens mening och makt*. Lund 2005.
- Bodorff, Ulla, "Från den internationella trädgårdsarkitektkonferensen i Bryssel", *Havekunst* 1935.
- Brandberg, Ruth, "Miss Brandberg writes", *Horticultural College Magazine* 1909.
- Brandt, G.N., "Der kommende Garten", *Wasmuths Monatshefte für Baukunst* 1930.
- Brandt, G.N., "Framtidens trädgård", *Täppan* 1930.
- Claesson, Ester, "Trädgårdsarkitektur II. Om den moderna trädgården", *Trädgården. Illustrerad tidskrift för trädgårdsskötsel* 1914.
- Claesson, Ester, "Om modern trädgårdskonst", *Ord och bild* 1915.
- Claesson, Ester, *Trädgården*. Stockholm 1923.
- Dümpelmann, Sonia, "Maria Teresa Parpagliolo Shephard (1903-74): Her Development as a Landscape Architect between Tradition and Modernism", *Garden History*, Vol. 30, No 1 2002.
- Dümpelmann, Sonia, *Maria Teresa Parpagliolo Shephard (1903-1974). Ein Beitrag zur Entwicklung der Gartenkultur in Italien im 20. Jahrhundert*. Weimar 2004.
- Dümpelmann, Sonia, "The landscape architect Maria Teresa Parpagliolo Shephard in Britain: her international career 1946-1974", *Studies in the History of Gardens and Designed Landscapes*, Vol. No 31 2010.
- Erstad-Jørgensen, Erik, "Arkitekter og havearkitekter", *Havekunst* 1933.
- Haglund, Agda, "En principfråga. Trädgårdsarkitektur eller landskapsstil i våra stadsplanteringar", *Havekunst* 1926.
- Haglund, Agda, "Trädgårdsarkitekter på internationell kongress i Paris", *Allmän svensk trädgårdstidning* 1937.
- Imbert, Dorothée, "Landscape Architects of the World Unite! Professional Organizations, Practice, and Politics, 1935-1948", *Journal of Landscape Architecture*, Spring 2007.
- Löfquist, Helfrid, "Arkitekter, trädgårdsarkitekter och allmänheten", *Allmän svensk trädgårdstidning* 1933.
- Löfquist, Helfrid, "Uddannelse af anlægsgartnere og havearkitekter (Ett diskussionsinlägg)", *Havekunst* 1935.
- Molin, Ulla, "Sociala trädgårdsarkitekter?", *Hem i Sverige* 1946.
- Nolin, Catharina, "Trädgårdskonsten", *Konsten 1915-1950*. Signums svenska konsthistoria. Lund 2002.
- Nolin, Catharina, "Ester Claesson und die deutsch-schwedischen Beziehungen am Anfang des zwanzigsten Jahrhunderts", *Die Gartenkunst*, Heft 2, 2009.
- Persson, Bengt, Eivor Bucht, Peder Melin, *Svenska landskapsarkitekter. Glimtar från branschen 1920-1960*. Stockholm 1991.
- Svensk trädgårdskonst under fyrahundra år* (red. Thorbjörn Andersson, Tove Jonstoj och Kjell Lundquist). Stockholm 2000.
- Sørensen, C. Th., "Uddannelse af anlægsgartnere og havearkitekter", *Havekunst* 1935.
- Torstendahl, Rolf, "Essential properties, strategic aims and historical development: three approaches to theories of professionalism", *Professions in Theory and History* (red. Michael Burrage och Rolf Torstendahl). London 1990.
- Utblick Landskap* nr 3, 1989 (temanummer "Kvinnliga pionjärer").
- Way, Thaisa, *Unbounded Practice. Women and Landscape Architecture in the Early Twentieth Century*. Charlottesville & London 2009.
- Weber, Anna, *Kvinden som gartner og havebruger*. Köpenhamn 1933.
- Wedborn, Inger, "Anna Weber: Kvinden som Gartner og Havebruger", *Lustgården* 1933.
- Wedborn, Inger, "Tysk väg- och landskapsvård", *Lustgården* 1937-38.
- Wedborn, Inger, "Arkitektur och landskap", *Allmän svensk trädgårdstidning* 1941.
- Wedborn, Inger, "Byggnaden och dess omgivning - en enhet", *Havekunst* 1941.
- Zeller, Thomas, *Driving Germany. The Landscape of the German Autobahn, 1930-1970*. New York/Oxford 2007.

Publishing and professionalisation.

Women landscape architects' authorship as a path to establishment and legitimisation

by *Catharina Nolin*

Summary

A succession of women established themselves as landscape architects in Sweden during the first half of the 20th century. For many of them, articles published in journals was the obvious way of presenting new works, both to colleagues and to potential clients, as well as a medium for debating various professional issues. The present article focuses on authorship as a path to establishment and legitimisation. Authorship as a part of this endeavour is discussed with reference to three themes: the education issue, relations between different professional categories and with the general public, and design as an issue directly linked with professional practice. The empirical material comprises a selection of writings by women landscape architects in which these themes have proved discernible and which in several cases can be juxtaposed with, or constitute a rejoinder to, better-known articles by canonised male colleagues.

Close analysis of the works published makes

it possible to discuss how pronouncements in the text material can be construed and how the professional role is expressed as discursive practice in publications of different kinds. How was the published word used to constitute a field and a profession and, ultimately, an occupation which also included professionally active women? Can any particular strategies be detected, and what action could women take in order, not only to become established and authorised but also to assert a prerogative of interpretation? Göran Bergström's and Kristina Boréus's article "Diskursanalys" in *Textens mening och makt* (2005) has provided a starting point for text interpretation, while Rolf Torstendahl's article "Essential properties, strategic aims and historical development: three approaches to theories of professionalism" has contributed towards an understanding of the relationship between occupation, education and profession.

Keywords: Women landscape architects, Architects, Gardeners, Gender, Professionalisation, Legitimisation, Writing